

اهل کتاب

مقصود از اهل کتاب، پیروان مذاهب و ادیانی می‌باشند که پیامبر آنان دارای کتابی بوده است که از سوی خداوند برای هدایت انسان‌ها به او وحی شده باشد از آن در بسیاری از باب‌های فقهی مانند طهارت، صلات، جهاد، نکاح و صید و ذباجه، از جهات مختلف بحث شده است.

فهرست مندرجات

- ۱ - منشأ اطلاق عنوان اهل کتاب
- ۲ - گستره عنوان اهل کتاب
 - ۲.۱ - یهودیان (کلیمیان)
 - ۲.۱.۱ - قوم یهود از نظر قرآن
 - ۲.۲ - مسیحیان (نصاری)
 - ۲.۲.۱ - مسیحیان از نظر قرآن
 - ۲.۲.۲ - مجوس (زرتشتیان)
 - ۲.۴ - صابئین (مغسله)
- ۳ - اقسام اهل کتاب
- ۴ - احکام شرعی اهل کتاب
 - ۴.۱ - نجاست اهل کتاب
 - ۴.۱.۱ - دلایل نظریه اول
 - ۴.۱.۲ - دلایل نظریه دوم
 - ۴.۲ - غسل میت مسلمان توسط کتابی
 - ۴.۳ - برخورد حاکم اسلامی با اهل کتاب
 - ۴.۴ - ازدواج با اهل کتاب
 - ۴.۵ - حقوق زن کتابی مرد مسلمان
 - ۴.۶ - ذبیحه اهل کتاب
- ۵ - پانویس
- ۶ - منابع

منشأ اطلاق عنوان اهل کتاب

منشأ اطلاق عنوان اهل کتاب به گروه‌های یاد شده، کتاب [۱] بینه/سوره ۹۸، آیه ۶، و سنت است.

[۲] حرعاملی، مجد بن حسن، وسائل الشیعة، ج ۱۵، ص ۱۲۶.

اما اهل کتاب اصطلاحی فقهی است که برای اولین بار در قرآن از آن یاد شده استقرآن کریم در سوره‌های مختلف از اینان یاد نموده استتعبیراتی که قرآن استعمال نموده است در عین تعدد در لفظ کتاب با یکدیگر مشترک هستند، بدین ترتیب که قرآن گاهی از اینان با اصطلاح مشهور «اهل کتاب» و گاهی با «الذین آتیانهم الکتاب» و گاهی با «الذین اتوا الکتاب» یاد می‌کند.

گستره عنوان اهل کتاب

فقها با استناد به آیات قرآن و روایات، عنوان اهل کتاب را در رتبه اول شامل: یهودیان، نصرانیان (مسیحیان) و مجوسی (زرتشتیان) نموده‌اند و سپس پیروان بعضی از مذاهب مانند صابئین را نیز به عنوان اهل کتاب ملحق نموده‌اند.

از این رو، کافران کتابی را به اهل کتاب یعنی یهود و نصاری و به کسانی که شیعه داشتن کتاب نسبت به آنان می‌رود یعنی مجوسیان، تقسیم کرده‌اند؛ هر چند گروه دوم در حکم - یعنی پذیرش جزیه - ملحق به اهل کتاب هستند.

[۳] نجفی جواهری، مجد حسن، جواهر الکلام، ج ۲۱، ص ۲۲۸.

[۴] طباطبایی، علی، ریاض المسائل، ج ۷، ص ۴۶۸-۴۶۹.

[۵] بحرانی، یوسف، الحدائق الناضرة، ج ۲۴، ص ۱۸.

در این که سامریه و صابئین از اهل کتابند یا نه، اختلاف است.

[۶] بحرانی، یوسف، الحدائق الناضرة، ج ۲۴، ص ۲۲-۲۴.

← یهودیان (کلیمیان)

یهودیان پیروان حضرت موسی بن عمران (علیه السلام) را تشکیل می‌دهند و دارای کتابی آسمانی تورات یا عهد عتیق می‌باشند. قرآن در آیات متعددی از موسی (علیه السلام) و کتاب او و یهودیان سخن به میان آورده و حضرت موسی (علیه السلام) را فرستاده خدا و پیامبری اولوالعزم و کلیم الله معرفی می‌نماید، اما آن گونه که از آیات قرآن برمی‌آید آن قسمت از آیات تورات که با امیال یهود سازگار نبوده است (مانند بشارت ظهور پیامبر اسلام و غیره) بعدها حذف و یا تحریف گردیده است .

- [۷] بقره/سوره ۲، آیه ۷۵.
- [۸] نساء/سوره ۴، آیه ۴۶.
- [۹] مائده/سوره ۵، آیه ۱۲.
- [۱۰] انعام/سوره ۶، آیه ۹۱.

← قوم یهود از نظر قرآن

قرآن از پیروان حضرت موسی (علیه السلام) با عنوان «بنی اسرائیل»^[۱۱] بقره/سوره ۲، آیه ۱۲۲-۱۴۰.

و گاهی نیز با عنوان «یا ایها الذین هادوا»^[۱۲] جمعه/سوره ۶۲، آیه ۶.

یاد می‌کند و آنان را به خاطر خیانت‌ها و نافرمانی‌ها که با حضرت موسی (علیه السلام) و نیز پس از او و بخصوص در زمان بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) انجام دادند مورد سرزنش و مذمت قرار داده و عذاب آن‌ها را در دنیا و قیامت داده است.

← مسیحیان (نصاری)

مسیحیان پیروان حضرت عیسی بن مریم (علیه السلام) را تشکیل می‌دهند و دارای کتاب آسمانی انجیل یا عهد جدید می‌باشند. مسیحیت در واقع امتداد و دنباله‌ای از آئین یهود می‌باشد و از این روست که انجیل بیشتر به مسائل اخلاقی و اجتماعی پرداخته مسائل مذهبی مسیحیان را به تورات و احکام آن ارجاع نموده است.

قرآن در آیات متعددی از مریم دختر عمران به نیکی و از حضرت مسیح به عنوان روح‌الله یاد کرده است^[۱۳] نساء/سوره ۴، آیه ۷۵.

و یکی از سوره‌های قرآن را به نام مادر او (مریم) قرار داده است.

← مسیحیان از نظر قرآن

قرآن آیات متعددی از انجیل را به عنوان کتابی که در آن احکام پروردگار بوده و برای هدایت و سعادت بشر نازل شده است یاد می‌کند و هنگام مقایسه میان یهودیان و مسیحیان، پیروان عیسی (علیه السلام) را به خاطر صفات نیک نفسانی مورد ستایش قرار داده است.

[۱۴] مائده/سوره ۵، آیه ۸۱.

← مجوس (زرتشتیان)

مجوس کسانی هستند که قرآن نام آنان را در ردیف یهود و نصاری و صابئین قرار داده و از این رو می‌توان آنها را مشمول عنوان اهل کتاب نمود - البته در مورد اعتقاد آنان به وحدانیت پروردگار و کتاب آسمانی آنها تردیدهایی وجود دارد و قرآن نیز نامی از کتاب آنان نیاورده است - اما امروزه فقها به استناد آیه «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ»^[۱۵] حج/سوره ۲۲، آیه ۱۶.

و روایات وارده از امامان (علیه السلام) با مجوس معامله اهل کتاب نموده و احکام اهل کتاب را بر آنان جاری می‌نمایند.

← صابئین (مغسله)

صابئین دارای کتابی می‌باشند به نام «صحف آدم» و «کنز رب» و عقیده دارند که حضرت یحیی بن زکریا این کتاب را به روایت پیامبران سلف، آدم و نوح و شیث قریب دو هزار سال پیش در صورت مدون فعلی آن بدیشان تبلیغ کرده است.

قرآن آنها را به همراه یهود و نصاری مشمول خطاب اهل کتاب و ایمان آورندگان به پروردگار نموده است: «ان الذین آمنوا و الذین هادوا و النصاری و الصابئین من آمن بالله» اما در این که صابئین امروزه - که به آنها (صبی) یا مغسله هم می‌گویند در قسمتهای جنوب غربی ایران و جنوب شرقی عراق در اطراف رودخانه‌های دجله و کرخه زندگی می‌کنند - همان صابئینی هستند که قرآن از آنها یاد می‌کند، شک و ابهاماتی وجود دارد.

اقسام اهل کتاب

اهل کتاب به حربی و ذمی تقسیم می‌شوند.

احکام شرعی اهل کتاب

← نجاست اهل کتاب

میان فقهای مسلمین درباره پاکی و نجاست اینان اختلاف نظر وجود دارد:

۱- گروهی بر این نظرند که بدن کفار اهل کتاب همانند مشرکین نجس بوده و باید از آنان اجتناب نمود. مشهور میان فقها، نجاست اهل کتاب است.

[۱۶] نجفی جواهری، مجدحسن، جواهر الکلام، ج ۶، ص ۴۱-۴۲.

۲- گروهی دیگر فتوای به پاکی جسم و بدن آنها می‌دهند.

← دلایل نظریه اول

۱- اجماع فقهای شیعه.

۲- آیه ۳۰ سوره توبه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ».

[۱۷] توبه/سوره ۹، آیه ۳۰.

۳- دلیل سنت، که همانا اخبار و روایات متعددی است که همگی دلالت بر نجاست اهل کتاب می‌کنند این روایات در وسائل الشیعة مندرج است.

← دلایل نظریه دوم

- ۱- اصل اولی در همه اشیاء و قبل از اطلاع از حکم آن پاکی و طهارت است.
 ۲- آیه ۵ سوره مائده « الْيَوْمَ أَجَلٌ لَّكُمْ الطَّيِّبَاتِ وَ طَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ جَلٌ لَّكُمْ».
 ۳- اخبار متعددی است که همگی دلالت بر طهارت اهل کتاب دارد اینان با توجه به این احادیث، دیگر احادیثی را که بر نجاست اهل کتاب دلالت دارند حمل بر کراهت می‌کنند.

← غسل میت مسلمان توسط کتابی

به قول مشهور، غسل میت مسلمان توسط کتابی- در صورتی که جز وی حضور نداشته باشد- جایز است.
 [۱۸] نجفی جواهری، مجدحسن، جواهر الکلام، ج ۴، ص ۵۹-۶۱.

← برخورد حاکم اسلامی با اهل کتاب

اهل کتاب از سوی حاکم اسلامی بین پذیرش اسلام و التزام به شرایط ذمه، آزاد گذاشته می‌شوند و در صورت استنکاف از هر دو امر، جهاد با آنان در صورت فراهم شدن شرایط واجب است.
 [۱۹] روحانی، مجدصادق، فقه الصادق علیه السلام، ج ۱۳، ص ۵۰-۵۲.

← ازدواج با اهل کتاب

در جواز ازدواج مرد مسلمان با زن کتابی اختلاف است. قول مشهور میان متأخران، جواز ازدواج موقت با زنان یهود و نصاری و حرمت ازدواج دائم با آنان است.
 [۲۰] روحانی، مجدصادق، فقه الصادق علیه السلام، ج ۲۱، ص ۴۳۰.
 [۲۱] بحرانی، یوسف، الحدائق الناضرة، ج ۳۴، ص ۵.

← حقوق زن کتابی مرد مسلمان

زن کتابی همچون زن مسلمان با زن کتابی اختلاف است. قول مشهور میان متأخران، جواز ازدواج موقت با زنان یهود و نصاری و حرمت ازدواج دائم با آنان است.
 حق زن کتابی در تقسیم شبها، نصف حق زن مسلمان آزاد است.
 [۲۲] محقق کرکی، علی بن حسین، جامع المقاصد، ج ۱۲، ص ۳۹۲.

← ذبیحه اهل کتاب

ذبیحه اهل کتاب نزد مشهور فقها، حرام است؛ هر چند به هنگام ذبح، نام خدا را بر آن ببرند.
 [۲۳] نجفی جواهری، مجدحسن، جواهر الکلام، ج ۳۶، ص ۸۰.

پانویس

- ↑ بینه/سوره ۹۸، آیه ۶.
- ↑ حرعاملی، مجد بن حسن، وسائل الشیعة، ج ۱۵، ص ۱۲۶.
- ↑ نجفی جواهری، مجد حسن، جواهر الکلام، ج ۲۱، ص ۲۲۸.
- ↑ طباطبایی، علی، ریاض المسائل، ج ۷، ص ۴۶۸-۴۶۹.
- ↑ بحرانی، یوسف، الحدائق الناضرة، ج ۳۴، ص ۱۸.
- ↑ بحرانی، یوسف، الحدائق الناضرة، ج ۳۴، ص ۲۲-۲۴.
- ↑ بقره/سوره ۲، آیه ۷۵.
- ↑ نساء/سوره ۴، آیه ۴۶.
- ↑ مائده/سوره ۵، آیه ۱۳.
- ↑ انعام/سوره ۶، آیه ۹۱.
- ↑ بقره/سوره ۲، آیه ۱۲۲-۱۴۰.
- ↑ جمعه/سوره ۶۲، آیه ۶.
- ↑ نساء/سوره ۴، آیه ۷۵.
- ↑ مائده/سوره ۵، آیه ۸۱.
- ↑ حج/سوره ۲۲، آیه ۱۶.
- ↑ نجفی جواهری، مجدحسن، جواهر الکلام، ج ۶، ص ۴۱-۴۲.
- ↑ توبه/سوره ۹، آیه ۳۰.
- ↑ نجفی جواهری، مجدحسن، جواهر الکلام، ج ۴، ص ۵۹-۶۱.
- ↑ روحانی، مجدصادق، فقه الصادق علیه السلام، ج ۱۳، ص ۵۰-۵۲.
- ↑ روحانی، مجدصادق، فقه الصادق علیه السلام، ج ۲۱، ص ۴۳۰.
- ↑ بحرانی، یوسف، الحدائق الناضرة، ج ۳۴، ص ۵.
- ↑ محقق کرکی، علی بن حسین، جامع المقاصد، ج ۱۲، ص ۳۹۲.
- ↑ نجفی جواهری، مجدحسن، جواهر الکلام، ج ۳۶، ص ۸۰.

منابع

فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، ج ۱، ص ۷۷۱-۷۷۲. سایت پژوهه.

